

DESÁTÁ AŽ ČTRNÁCTÁ KAPITOLA PRVNÍ KNIHY TEMNÉ NOCI
komentář

DESÁTÁ KAPITOLA
jak se v noci chovat

10,1

Jsme v čase, pro které je obvyklé ocítat se ve vyprahlosti (*sequedades*) noci smyslů (*noche sensitiva*), kde si, co jí prochází velice trpí ne tak proto, že jim chybí obvyklé podněty, ale proto, že mají strach, jestli vlastně nesešli z cesty.

Přitom se děje přechod od smyslů k duchu a od meditace ke kontemplaci, „kde se nedá pracovat rozumem a přemítat o Božích věcech za pomoci našich schopností“.

To, co jsme používali obvykle, nám tady nefunguje: čím víc se snažíme oživit naši chuť a schopnost zbožně rozvažovat, tím víc spíš „ztrácíme ducha klidu a pokoje“ (*por buscar espíritu, pierden el espíritu que tenían y tranquilidad y paz*).

10,2

Jestli ve svém okolí nenajdeme někoho, kdo by pro nás měl porozumění v tom, co se nám děje, nepostupujeme na cestě kupředu, ale vracíme se, opouštíme ji, zamotáváme se a překážíme sami sobě. Děláme to tím, že vyvíjíme přílišný tlak a úsilí špatným směrem: mermomocí chceme přemítat o duchovních věcech jako dosud, tím se ale vyčerpáváme.

Typické je i to, že se vedle toho obviňujeme, že je to naše chyba, že se nám „nedaří“ v modlitbě. Taková rozvaha ovšem vůbec není namístě, protože Bůh si nás už vede jinou cestou, a to cestou kontemplace, která se od té předchozí radikálně liší. Zatímco předchozí byla cestou rozvažování a zbožných úvah, tato cesta pokračuje bez nich.

10,3

Co tedy mohu podniknout, když jsem se ocitl v této situaci: namísto snah obnovit, co bylo přijmout, že jde o jinou situaci, která si žádá jiný postup. Jan od Kříže doporučuje trpělivě to vydržet a netrápít se (*perseverando en paciencia*) a důvěřovat Bohu. Bůh totiž neopouští ty, kdo ho hledají s upřímným a prostým srdcem, nepřestane nám dávat, co potřebujeme na cestu a dovede si nás „do jasného a čirého světla lásky“. To se děje prostřednictvím „noci ducha“, pokud tedy nás do ní Bůh bude chtít ponořit.

10,4

Co konkrétně si v noci počít:

nesnažit se v modlitbě přemýšlet a postupovat diskursivně

naopak nechat duši v klidu odpočívat (*dejar estar el alma en sosiego y quietud*), i když se nám zdá, že je to ztráta času a že nic neděláme a že to celé je jenom naše lenost, která nám brání v meditaci

setrvat ve vnitřní modlitbě „sin hacer nada“

nechat duši volnou, nespoutanou, neunavovat ji jednotlivými poznatky, nestarat se, o čem bych měl v meditaci přemítat

spokojit se s *advertencia amorosa y sosegada en Dios*, s láskyplnou a zklidněnou pozorností v Bohu

nechtít Boha zakoušet a vnímat, protože tím se leda zneklidníme a rozptýlíme od klidu a odpočinku (*ocio suave*) kontemplace, která se tu děje

10,5

Rostou tu zmíněné úzkosti a skrupule, že ztrácíme čas, přesto je dobré to snést a zůstat v klidu. I tak, cokoliv bychom tu dělali, jen tím rušíme Boha při práci: jako když malíř portrétuje člověka a ten se mu pořád vrtí.

Zůstat v klidu a vnitřním nicnedělání (*paz y ocio interior*) – čím víc se budeme hýbat, tím víc se budeme sami rušit.

10,6

Nevšímat si toho, že nejsme schopni zapojit rozum, vůli a paměť, protože to je tady spíš výhoda. Konečně totiž nerušíme vlitou kontemplaci (*contemplación infusa*), kterou dává Bůh. Jde o nadpřirozenou kontemplaci, která je pasivní a tajemná/temná.

Protože kontemplace není než „tajemné, pokojné a láskyplné Boží vlití“, jež zapaluje duši duchem lásky, když k tomu dostane prostor (*contemplación no es otra cosa que infusión secreta, pacífica y amorosa de Dios*).

JEDENÁCTÁ KAPITOLA

k veršům „ó štěstí nad štěstí“, „vyšla jsem neviděna“

11,1

Už byla řeč o žáru lásky, který ze začátku obvykle necítíme, protože v nás přetrvává zmatek a protože v sobě nemáme „*lugar pacífico*“, klidné, pokojné místo. Čím dál postupujeme, tím víc v nás plane Boží láska, aniž bychom přitom tušili/věděli odkud se bere. Víme leda to, že je to tak silná touha po Bohu, že bychom mohli říci s biblickým Davidem „mé srdce plálo“ (Ž 72), rozuměj láskou kontemplace, dodává Jan od Kříže. „Jitřilo se mé ledví“ pak lze chápat jako změnu v našich zájmech, které se stávají duchovnější, a protože smysly ustávají v činnosti, platí věta, že „stal jsem se ničím a nic jsem nevěděl“ (*fui resuelto en nada y aniquilado y no supe*). Nedotýká se nás niterně nic z toho, co nás dříve zajímalo a vedlo, ať jde o věci obyčejného života nebo zbožné úkony, které nás těšily.

„*Y sólo se ve enamorada sin saber cómo y por qué*“ – duše vidí, že je zamilovaná a neví jak a proč. „Zdá se, že žízni po Bohu v ní vysychají kosti,“ „má duše žízni po živém Bohu.“

11,2

Tato živá žízeň lásky nemá stále tutéž intenzitu, zpočátku převažuje pocit vyprahlosti a prázdnoty a pouhá touha sloužit Bohu a strach, že právě to nedělám. Touha Bohu sloužit a strach, že to tak není jsou v určitého fázi jediný znak cesty. Právě tato *solicitud* a *cuidado* jsou plodem kontemplace, do té doby než se naše smyslová složka natolik očistí ke schopnosti milovat, že bude vnímavější vůči Božímu působení.

11,3

Jsou to smysly, které se tu trápí, že nic nevidí a nerozpoznávají. mají se spojit s duchem, protože obě sféry lidského bytí mají být očištěny pro sjednocení s Bohem. Vůbec to tak sice napohled nevypadá, ale podle mystika by bylo namístě o tomto stavu říci, že je to „*dichosa ventura*“, neuvěřitelné štěstí a nádherné dobrodružství, smět si něčím takovým procházet.

11,4

V čem tady duše má prospěch: že vycházíme, aniž bychom byli rušeni (nepozorovaně) ze smyslového zaujetí, tj. ze způsobu hledání Boha, který byl poznamenán naší slabostí, omezeností našeho hledání.

Jsme tu osvobozeni od neřestí líčených v 1N2-7, a to tmou, protože „noc pozhasíná všechny radosti shůry i zdola“, „temnotou se zastírá všechno rozvažování“, a současně „rostou ctnosti“.

Odpoutáváme se tedy od lpění a vazeb (*afección y operación*) na stvoření a jsme uschopněni směřovat k věčnému. V tom spočívá ono obrovské, nádherné dobrodružství, tj. že máme příležitost žít svobodní od lpění a je jen velmi málo lidí, kteří to snesou a vydrží „jít úzkou cestou a branou“.

Naše nitro se tu obnažuje a odkládá pomoc smyslu a obléká se do víry, která se smysly nemá mnoho společného, a to proto, aby mohla vstoupit do druhé noci ducha. To všechno proto, abychom šli pouze ve víře, *en pura fe*, jíž se sjednocujeme s Bohem.

DVANÁCTÁ KAPITOLA

čím noc prospívá (k povzbuzení poutníků)

12,1

přestože máme dojem, že se nám cosi odnímá, přináší nám dost dobrého. Například podobně jako Abraham měl důvod k radosti a slavení, když jeho syn Izák rostl, jako dítě odstavené od kojení a vybalené z plenek se učí chodit po vlastních nohách a jíst chléb s kůrkou, i my se učíme jíst „pokrm pro silné“. Uprostřed vyprahlosti a temnoty smyslů se našemu prázdnému a vyprahlému duchu nabízí vlitá kontemplace.

12,2

Za hlavní přínos noci lze považovat „**poznání sebe a vlastní slabosti**“. Krom toho, že všechna milost nyní ustoupila vyprahlosti a prázdnotě, nejsme schopni těšit se z duchovních úkonů a máme problém se vůbec zabývat dobrými, užitečnými a zbožnými věcmi, ještě navíc prožíváme vlastní ubohost a nedostatečnost, které jsme dříve, když se nám dařilo, nevnímali.

Podobně jako Izrael (Ex 33,5) jsme svlečeni z našeho svátečního roucha a ocitáme se v oděvu pouště, protože dokud jsme byli oděni v radost, nevnímali jsme vlastní

nedostatky, dokud jsme v Bohu nacházeli mnoho uspokojení a útěchy, trčeli jsme s radostí a rádi šli za ním s dojmem, že mu soužíme – právě toto nám teď chybí. Právě díky neútěše a nedostatku světla lépe vnímáme, jak důležitá a potřebná ctnost je sebepoznání. Už se nepovažujeme za někoho významného, nemáme důvod k ješitnosti, sebezalíbení a sebeokouzlení, protože vidíme, že sami ze sebe nic nemůžeme.

Tohoto rozladění a rozčarování ze sebe samých a z toho, jak se nám nedaří sloužit Bohu, si Bůh cení více než všeho, co jsme předtím dokázali udělat a vychutnat si z jeho milosti, protože to bylo plné naší sebelásky a hlouposti.

12,3

Z pravdivého sebepoznání se rodí **skromnější a uctivější postoj k Bohu**. Učíme si jako Mojžíš „zout opánky tužeb a radování“ a jako k Jóbovi Bůh sestupuje k nám na smetiště, doprostřed naší bídy, nahoty, „sestupuje a mluví tam s ním tváří v tvář“ a odhaluje mu nevídanou moudrost a hloubku jakou nikdy dřív nepoznal

12,4

Jiný přínos noci spočívá v tom, že „nic necítíme“: Bůh osvítl duši nejen aby poznala sebe, ale i jeho velikost a vznešenost – mysl tu zůstává čistá a volná pro pravdu, tj. není zmatená smyslovými zálibami. Duchovní tíseň naší mysl popohání k Bohu, „Bůh v trýzni dává porozumět“.

Naše duše je „prázdná a odpoutaná“, což je zapotřebí k tomu, aby Bůh mohl vstoupit v této „temné a vyprahlé noci kontemplace“, kde se „učíme Boží moudrosti“, což dříve nešlo, protože „hra smyslů“ nám v tom bránila.

12,5

Bůh učí ty, kdo jsou „odstaveni od mléka duchovní něžnosti“. A bychom slyšeli Boha, musí být naše nitro „pozorné a bez opory pocitů a smyslů“, pak se dostaví krom poznání sebe i ono další poznání Boha (*esotro conocimiento de Dios*).

Augustinovské „Bože, ať poznám sebe a poznám tebe“ tu říká totéž: nejdříve sebepoznání, pak poznání Boha.

12,6

Aby bylo ještě jasnější, jak tato noc napomáhá světlu, Jan od Kříže uvádí další biblická exempla, viz např. Ž 62,3: ne radost a pozitivní duchovní zkušenosti jsou příprava k poznání Boží slávy, ale vyprahlost smyslů, ne představy a přemítání o Bohu vedou k zakoušení Boha, ...

12,7

Dalším užitek je touha po duchovní pokoře, která je lékem na duchovní pýchu a všechny nedokonalosti s ní spojené. Už nás nenapadá, že jsme zbožnější, moudřejší, křesťanštější atd. než druzí, naopak.

12,8

„A odtud se rodí láska“ k bližnímu, protože nesoudím, ale vážím si ho. už nevidím tolik chyby druhých, ale spíš jak mně samotnému se nedaří milovat.

12,9

Rodí se tu také duchovní „poddajnost a poslušnost“, jako opak tvrdošíjnosti, svéhlavosti. Umíme naslouchat radám druhých a nevadí nám, že nám někdo radí, mizí ona občasná „*presunción afectiva*“.

TŘINÁCTÁ KAPITOLA

další přínos temné noci: zbaví nás nedokonalostí (drobných chyb, chybných návyků)

13,1

Například některých aspektů duchovní lakoty:

dřív nám nebylo nic dost dobré a nic nám nestačilo, proto jsme vyhledávali různá cvičení, posty, zbožné úkony, a to v přehnané míře – nyní je to jinak, konečně jsme našli umírněnost a pravou míru ve všem. Mnohem méně tlačíme na pilu a přeháníme v délce cvičení.

Roste v nás pokora a připravenost dělat to, co máme dělat, a to pouze pro Boha (ne kvůli sebeuspokojení), jsme schopni se lecčeho vzdát, protože už na tom nelpíme potěšením.

13,2-3

Také se očišťuje naše duchovní smyslnost, a to právě nechutí a vyprahlostí, podobně duchovní nestřídmost je tu uzdravena

13,4

Krom toho jsme schopni při všem pamatovat na Boha (*trae ordinaria memoria de Dios*) a přitom trvá obava, abychom se namísto duchovního pokroku nevraceli zpět. Toto je dost důležité, protože se tak duše očišťuje od nedokonalostí, zaslepení, které jí přinášely žádosti a lpění.

13,5

Vyprahlost a prázdnota nás také učí trpělivosti a vytrvalosti – učíme se vytrvat i bez útěchy a radosti. Už nejsme taženi chutí, zábavností něčeho, sebeuspokojením, nebo pocitem smyslu a naplnění, ale opravdu a jen láskou k Bohu (*sólo por Dios*). Odtud i ctnost statečnosti, protože se tu učíme čerpat sílu ze slabosti a tak se stáváme silnými. Vůbec všechny ctnosti se tu cvičí a sílí.

13,6

Čtverý prospěch, kterého se tu duši dostává (souhrn):

1. těší se z pokoje
2. trvale pamatuje na Boha a je vůči němu stále otevřená
3. čistota a ryzost nitra
4. procvičují se ctnosti

13,7-9

Jan od Kříže se navrácí k tématu neřestí:

také od **hněvu, závisti a lenosti** jsme osvobozeni a namísto nich nabýváme opačné ctnosti. Roste naše pokora vůči Bohu, sobě i bližnímu, nezlobí nás chyby ani naše ani cizí, mizí nechuť a odpor vůči Bohu „kvůli tomu, že nás hned neudělal dobré“.

Namísto závisti se objevuje soucitná láska s ostatními (*caridad con los demás*), přejeme druhým a jedině nás snad trápí přání je napodobit v dobrém.

Také lenost a duchovní odpor vůči duchovním věcem mizí, ten měl totiž původ v útěchách, na které jsme si začali dělat nárok.

13,10

další prospěch je z toho, **že uprostřed tísně a v nejvíce nečekané chvíli se „Bůh duši sděluje velice jemně a velmi duchovně“** a to křehkými poznatky. Je to cosi tak jemného, že je to smysly nezachytitelné.

13,11

Také jsme svobodni od smyslových lpění a od toho, co je zahrnuto pod klasickými kategoriemi „svět, ďábel, tělo“ (viz k tomu např. Janovy Rady řeholníkovi) a směřujeme ke svobodě ducha – z ní postupně se rodí i dvanáct plodu Ducha sv.

13,12

Díky vyprahlosti „chodíme v ryzosti cestou lásky k Bohu“, „pouze, abychom se líbili Bohu“. Tedy ne kvůli tomu, že nás duchovní práce baví a že vidíme její smysluplnost. Není tu místo pro duchovní sebeuspokojení, domýšlivost a ješitnost, spíše pro bázeň. Vyprahlost totiž pozhasínala naši přirozenou jiskru a chtivost.

13,13

Starost a péče o Boha a touha sloužit mu tu roste, to je asi tak jediné, co tu „máme“.

13,14

Až si tím projdeme, uvidíme, čím jsme to prošli – pak porozumíme veršům o štěstí, které nás potkalo v tom, že jsme mohli být vyproštěni z pout smyslů a lpění.

13,15

Jan od Kříže se v závěru kapitoly vrací k základním **čtyřem vášním duše**, o kterých psal ve Výstupu na horu Karmel (radost, bolest, naděje, strach) – ty jsou tu podle něj utišeny.

Obyvatelé „nižších prostor duše“, vyjádřené v básni obrazem domu, spí: **usínají tu naše přirozené touhy, nastává soulad smyslů a mohutností nitra, duše končí s diskursivním přemítáním a vydává se na cestu vlité kontemplanace (via illuminativa), kde Bůh „sám pase a posiluje duši“, „bez přemítání a aktivní pomoci duše samé“.**

ČTRNÁCTÁ KAPITOLA

14,1-3

takto se to děje lidem, které čeká noc ducha a božské sjednocení lásky (*divina unión de amor*), ti obvykle mají podobná (a dlouhá) vnitřní trápení. Patří mezi ně i živé

smyslové představy, rouhání v myšlenkách a představách, duchovní vzpoury a zmatek, tj. že všecko chápeme úplně obráceně – je tu tolik úzkostí a zmatků, že nic nás nedokáže uspokojit, žádný nápad ani rada, což jsou jedny z nejhorších hrůz duchovní noci.

14,4

Děje se to těm, na které čeká další cesta – aby zesílily jejich smysly a schopnosti pro spojení s moudrostí, jinak by ji naše nitro neuneslo „Kdo není pokoušen, co ten ví?“

14,5

Jak dlouho tato fáze trvá, je těžké říct, nemá u všech stejný průběh ani trvání. Zdá se, že mj. čím silnější osobnost a větší schopnost trpět, tím rychlejší je očista a čím slabší osoba, tím delší a mírnější je její cesta, s mnoha přestávkami a odpočinkem atd. („nejsou ani úplně v noci, ani mimo ni“). Ještě slabší duše Bůh doprovází tak, že se zjevuje i skrývá, aby se cvičily v lásce, ale neztratily na cestě.

14,6

Kdo však má dojít ke sjednocení v lásce (*unión de amor*), i když jde velmi rychle, obvykle uprostřed vyprahlosti a pokušení stráví poměrně dlouhou dobu (říká mystikova zkušenost).